

KIRI-KOOL

PRESIDENDI SUVELOSS ORUL - PÕHJARANNIKUL

Nr. 26

VEEBRUAR

1956.

KODUÕPETAJALE

H. Rajamaa aabitse järgi

Lk. 22.

Laseme lapsel valida: kas ta soovib enne jutustada pil-dist või lugeda. Meie tähelepanu tõmbub poisile. Miks on see poiss selline? Loeme: TUSAJOMM. Miks on tal niisugune nimi? Tal on paha tuju. Miks? Loeme jälle! Kui kaua on TusaJommil paha tuju? Väga kaua. Kuidas teame seda? Juukseid lõigata ei lase. Nii kaua on paha tuju, et juuksed on kasvanud pikaks ja on niid sassis. Kas ta pea valutab ja on sellepärast paha tuju või on ta kõht tühi? . . . Lähme temaga arsti juurde, teeme temale natuke nalja, et ta pisutki naerataks, siis ta unustab paha tuju ja saab jälle heaks poisiks.

Loeme veel kord selle loo läbi ja kirjutame vihikusse ilusate tähtedega nagu raamatul!

Kassidest pole midagi kirjutatud! Uurime ise nende tegevust ja kirjutame nendest ise ühe ilusa jutu ning saadame "Kiri-Koolile"!

Lk. 23.

Iga laps on sel viisil sõitu teinud, nagu seda teevad Enn ja Mikk. Mis on need nõõrid, mida Enn hoiab käes? Ohjad. Milleks on neid vaja? - Siis hobune teab, kuhu minna. Kui Enn tõmbab parema käera, siis hobune pöörab paremale poole. Kui Enn tõmbab pahemat ohja, siis hobune pöörab pahemale. Kui Enn raputab ohje ja hüüab ise - nõõ! - siis hobune kiirustab sõitu. Kui Enn tõmbab ohjad pingule ja hüüab ise - tpruu! - siis hobune jääb seisma.

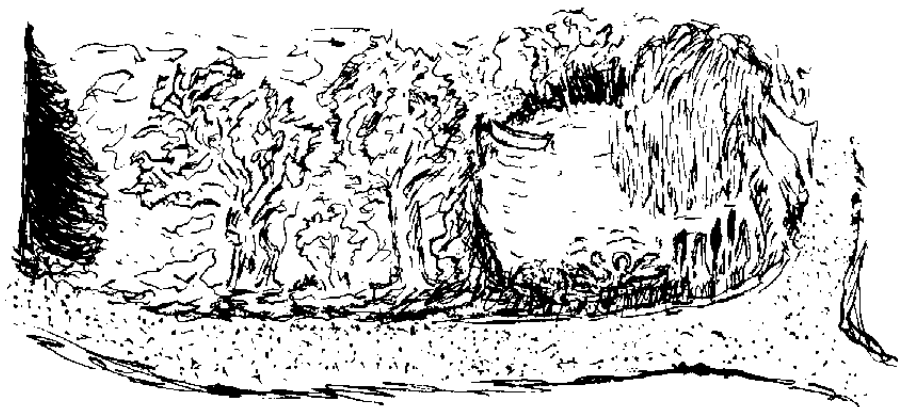
Püüame küsitleda nii, et laps ise jutustaks, nagu eelnevalt esitatud Ennu märguandmisest hobusele ohjadega ja hobuse arusaamisest. Kui laps sellest midagi ei tea, siis tuleb talle seda kuidagi teatada. Ühtlasi tuleb aga kohe sõiduga proovi teha. Kord on laps hobune ja koduõpetaja juhib, siis jälle vastupidi. Ohjade "keelt" tuleb aga kohe rakendada!

Hobuse rautamisest tuleb ka lapse arusaamise kohaselt vestelda! (Hobuseking!). Lk. 24.

Niüd alles - poole aasta pärast jõuame tähestiku juurde, mis 50 aasta eest ilutses aabitse esimesel leheküljel! Kuid see pole vähiskäik, see on kasvatuslik edu. Niüd võime proovida, kas laps tunneb kõiki tähti! Algul küsitleme teda suuliselt risti-rästi siit ja sealt. Järgmises ringis laseme teda lugeda järjekorras. Siis kirjutame sõnu, kus üks tähestiku tähtedest esineb. Võime ka raskendada ülesannet kahe tähega ühes sõnas. Tuleb aga valvata, et me ei esitaks liiga suuri nõudmisi. +

Me oleme üksikute tähtede õppimisel alla kriipsutanud asjaolu, et on olemas kahte liiki häälikuid ja nende järg-tavalt ka tähti. Täishäälikud on: A, E, I, O, U, Ü, Ä, Ö, Ö, millele vastavad tähed on samanimelised A, E, I jne. Kõiki teisi häälikuid ei saa me hääldada täie häälega. Neil pole iseseisvat kõla. Nad tulevad kuuldavale alles siis, kui neile lisame kaasa mõne täishääliku, seepärast kutsutaksegi neid kaashäälikuteks, näit. häälik B tähte nimetame Bee, G - Gee, K - Kaa, N - eNN jne.

Tähestikku lugedes oskab laps juba vahet teha hääliku ja tähe vahel - ja las ta siis loeb tähestiku tähtedega! Ants Roos.

PARGIS
MINA LÄKSIN NAIMA JA
NAISSAGA KOOS PARKI. SEAL
OLI ÜKS TIIK. MINA KÜSI-
SIN NAISSA KÄEST, KAS MI-
NA VÕIKSIN MINNA VETTE.
JA MAI OLI MEIEGA KAASAS,
KUI MEIE LÄKSIME PARKI.
MINA JA MAI LÄKSIME VETTE.
KÜLL OLI TORE SULISTADA!

LAURA, OREGON.

KIRJUTA SINA KA ÜKS JUTT "KIRI-KOOLILE"!

TOIMETAJA.

VABARIIGI 38. AASTAPÄEVA
U N E L M

KÕIK ON MÖÖDAS . . . KODU VABA!
PAINAV UNI MEID EI TABA.
OLEN KODU PEREMEHEKS!
AJALOOS SEE UUEKS LEHEKS.
RAHVAS USKUDA EI TAHA,
IKE LANGENUD ET MAHA . . .
SÜDAMES KUID LOOTUS SÄRAS,
MIS EI KUSTUND JULMAS KÄRAS.
VABADUS ON VÕITNUD KURJA,
LÖÖNUD LÖMMI TEMA TURJA.

*

UNELM TAGANEMA HAKKAB,
UNISTUSTE TUJU LAKKAB . . .

*

OLGU USK JA LOOTUS TÄHEKS,
UNELMAD ET TÄIDE LÄHEKS!

KOIDUTÄHT.

See unelm on tekkinud riimide sõnastiku ergutusel.

Vabariigi aastapäeva puhul värskenda oma teadmisi ja kindlusta sidemeid kodumaaga sel teel, et

1. Loed läbi "Kiri-Kooli" nr. 6 lk. 2, 3 ja 4 "Vabariigi 36. aastapäev ja President K. Pätsi 80. a. sünnipäev"!
2. Õpid pähe "Kiri-Kool" nr. 6 lk. 8 "Hümn Eestile"!
3. Uurid hoolega "Kiri-Kooli" nr. 6 alates lk. 10 "Eesti iseseisvuse sünni" ja kirjutad vastused küsimustele!
4. Süvened iseseisvuse sünni tegelaste piltide vaatlem.!
5. Loe ja vaatle pilte "Kiri-Kooli" nr. 16 lk. 1, 2, 3!
6. Süvene lauludesse "Kiri-Kool" nr. 16 lk. 10 ja 11!
Loe laulude pealkirjad ja loe ridade esimesed tähed ülevalt alla! Võrdle neid!
7. Milline võis olla nende laulude saamisluгу?
8. Hinda neid laule ja kirjuta ise ka!
9. Kui vajalik, siis kasuta riimide sõnastikku!

A. R.

HARJUTUSI

I

Kirjuta kriipsu asemele vajalik sõnaosa!

Mina loe- , sina loe- , tema loe- , meie loe- , teie loe- , nemad loe- .
Mina istu- , sina istu- , tema istu- , meie istu- , teie istu- , nemad istu- .
Mina maga- , sina maga- , tema maga- , meie maga- , teie maga- , nemad maga- .
Mina õpi- , sina kirjuta- , tema käi- , meie joo- , teie söö- , nemad vaata- .

II

Koosta õigeid lauseid!

1. Puud	-	pestakse	-	liitriga
2. Kirja	-	lõigatakse	-	tulega
3. Ahju	-	möödetakse	-	sulega
4. Pesu	-	sillutatakse	-	zhiletiga
5. Vett	-	saetakse	-	puudega
6. Habet	-	põletatakse	-	veega
7. Riidet	-	kirjutatakse	-	saega
8. Tänavat	-	aetakse	-	pintsliga
9. Maja	-	kõetakse	-	kividega
10. Prahti	-	värvitakse	-	kääridega

III

Lõpeta poolikud laused!

Sõnu vali sulgudest!

Kuusk on - . Pink on - . Kass on - . Roos on - .
Pääsuke on - . Heeringas on - . Kärbes on - .
Supp on - . Raud on - . Kuub on - . Haamer on - .
Saabas on - . Kirik on - . Vanker on - .
Särk on - . Kullerkupp on - . Mullikas on - .
Maja on - . Saask on - . Tina on - . Sohva on - .
Ninarätik on - . Puder on - . Kurg on - .
Kirves on - . Auto on - . King on - . Mantel on - .
Ahven on - . Kask on - .

(hoone, toit, jalats, putukas, tööriist, lind, rõivas, lill, sõiduk, loom, metall, pesu, mööbel, puu, kala).

*

HARJUTAMINE TEEB MEISTRIKS.

IV

	Kirjuta	vastandeid!	
1. Ülevalt	-	6. püsti	-
2. eest	-	7. pikuti	-
3. vasak	-	8. suurenema	-
4. tädi	-	9. kare	-
5. jäme	-	10. tõusma	-

V

Täna - eile

	<u>Täna</u>	-	<u>eile</u>		<u>täna</u>	-	<u>eile</u>
1. istun	-	istusin	6. sõõn	-			
2. magan	-		7. tulen	-			
3. tõusen	-		8. annan	-			
4. võtsin	-		9. juhin	-			
5. õpin	-		10. saadan	-			

LUULE HUVILISED!

On antud ühe tuntud luuletuse sõnad tähestikulises järjekorras.

1. Ja, ju, kaua, lageda, laia, ma, mere, merel, mina, olen, otsin, otsinud, pääl, saart, seda, sõuan, sõuan, säääl, üht.
2. Aga, ei, ilusat, leia, meres, mina, mõnd, mõnd, määratus, oma, oma, on, saart, saart, sadamat, unistust, vilusat.
3. Aga, hõljun, hõljuvad, ja, ja, ka, kiiguvad, kõrgel, lained, liiguvad, ma, ma, merel, oma, otsin, pilved, saart, sõuan.

Ülesanne.

1. Aseta need sõnad samal kujul luuletusse!
2. Mis on selle luuletuse pealkiri?
3. Saada see luuletus meile!
4. Kes on selle luuletuse autor?
5. Kes on sellele luuletusele loonud viisi?
6. Mitu korda pidid selle luuletuse läbi lugema, et seda peast kirjutada?

I. R.

TUBLID EESTI LAPSED

I

"Hedi, kumb värv sulle meeldib enam - kas sinine või punane?" küsisin.

Hedi mõtles veidi aega ja ütles siis päris kindlalt ja julgelt: "Sinine!"

Miks?

"Sellepärast, et sinine on meie lipu värv!" vastas kuueaastane Hedi nüüd mõtlemata.

"Aga kas sa tead, millised on kõik meie lipu värvid?" eksamineerisin teda.

"Tean küll - sini-must-valge!" oli kiire vastus.

"Kuidas sa seda tead?"

"Noh, eesti lipp asub ju raamaturiulil ja igakord, kui ma sealt mööda lähen, paistab ta mulle silma ja jääb nagu iseenesest meelde."

"Kas sa arvad, et eesti lipp asub iga eesti perekonna raamaturiulil?" usutlesin teda.

"Aga muidugi! Ilma eesti raamatuteta ja ilma eesti liputa nad polegi eestlased!"

II

Kolmeaastane Tiit pidi jõulunäidendis Pika-Piku osa mängima. Ta põles soovist teistele lastele oma lavakunsti näidata. Ta ei jõudnud ära oodata jõulude lähenemist. Ta oli uhke ema poolt selleks puhuks valmistatud punase ülikonna üle. Kui Tiit seda selga passis, astus vanaisa tupp ja lausus:

"See on ju päris kommunistide värvil!"

Tiit võpatas . . . Ta nõõpis kuue lahti, võttis ülikonna ült ja keeldus kaasa mängimast. Palved ja meelltused ei suutnud tema otsust mõjutada.

"Ma ei ole kommunist!" ütles ta kõvasti kinnisurunud huilttega.

A. R.

*

HÄRGA SARVIST VEETAKSE -
MEEST SÕNAST PEETAKSE.
Eesti rahva vanasõna.

MÄLESTUSI JÕULUDEST

I

Neid jõulusid ma mäletan kõige rohkem, millal ma kolisin uude korterisse.

Enne jõulusid ema ja isa käisid veel poes. Kui nad tagasi tulid, siis ei olnud nendel midagi kaasas (!).

Jõulu laupäeval olin ma õige varakult üleval, sest ma ei jõudnud õhtut ära oodata.

Jõuluõhtul ma pesin ennast puhtaks ja panin uue kleidi selga. Isa ja mina läksime siis kiriku. Ema jäi koju vorste praadima ja jõuluvana ootama.

Kui me jõudsime kiriku, mul tuli jõulutunne. Kuusk oli ilusasti ehitud ja küünlad olid süüdatud. Kui koju jõudsime, oli ema ka meie kuuse küünlad süüdanud ja vorste praadunud. Jõuluvana oli kingitused puu alla pannud. - Hakkasime sööma, aga ega mina häämeelega süüta ei tahtnud, sest põnevus oli nii suur: mis neis pakides võib küll olla, mis seisavad üksteise pääl?

Kui läksime magama, minul oli nii suur jõulurõõm, et uni ei tahtnud kuidagi tulla. Terve aasta ma olen oodanud jõulusid, ja kui nad olid möödas, siis mõtlesin - oleks veel rohkem neid pühi!

Ene Detroidist.

II

Jõulud on möödas ja uusaastagi on ammu alanud. Nagu kõik mäletavad, lund ei olnud ja härmatanud puid-põõsaid polnud kuskil näha.

Jõuluõhtul käisime kirikus kuulamas Jeesuslapse sünnilugu. Koju jõudnud, stihitasime jõulupuu, panime gramfonile plaadi jõulumuusikat ja vaatasime, mis jõulupuu alt oli leida. Selgus, et seekordsed pühad töid meile majja selle minu poolt kauaoodatud riistapuu, mis kannab ametlikku nime "television". Meie peres hüütakse seda aga lärmikastiks. Kuid kui kaua üks inimeselaps ikka suudab kohal istuda ja seda aparati vahtida.

Korra sai siis kinos käidud, korda paar uisutamas, mõned korrad külas ja möödas olidki need pühad ning koolimineku päevad jälle käes.

Kui nüüd tagasi vaadata, võiks siiski täitsa rahul olla nende pühadega.

Toomas Detroidist.

III

Teadsin, et nad ei tule mulle sellel aastal nii ilusad. Teadsin seda juba detsembri algul, ei! veel varem, juba novembris või siis, kui lehed langesid. Jõulud on ju siis ilusad, kui sulle jõuluvana tuleb. Jõuluvana tuleb aga ainult headele lastele. Juba siis, kui lehed hakkavad langema, püüab iga laps hea olla. Ja mida jõulupoole aeg veereb, seda paremad püüavad olla lapsed. Mina aga ei saanud oma koerusetuju maha suruda. Ja keegi peab ju tuju ülal hoidma, kui kõik hirmu pärast vaiksed püüavad olla.

Nii ma siis sattusin koolis õpetajatega vastamisi, sest nemad ei saanud minust aru, miks ma tegin nii või naa. Ja ma ei hakanudki seletama. Kuidas ma olekski öelnud, et tahtsin näha, mis näo te teete, kui värvitud huultega klassiruumi ilmun. Koolis ma sain veel kuidagi hakkama, sest ma vastasin õppeained hästi, aga kodu oli ema väga õnnetu ja ütles, et jõuluvana ei tule. Ja ei tulnudki. Aga jõuluringitusi sain ikkagi. Kõige rohkem meeldib mulle suur valge koer Unne.

Virge Mall Detroidist.

KOOLIVEND

Ühes seltskonnas kaldus jutt kooliõdedele ja kooliõdedele. Ma muuseas ütlesin, et olen näinud Ameerikas kahte oma kooliõde, kellega 60-ne aasta eest käisime ühes koolis, aga pole näinud ühtegi koolivenda.

"Härra Noor, minu teada olete teie vähemalt ühte oma koolivenda siin maal näinud, mõtelge hoolega jälle!" ütles umbes 35-aastane härra Kindel.

Mina lasin oma vaimusilma eest kõik pinkideread ja nendel õppivad õpilased algkoolides ja ülikoolides mööduda. Mul on meeles nende nimed ja istekohad, aga üh-

tegi neist ei osanud ma paigutada Ameerikasse peale kahe kooliõe. Gümnaasiumi-vendi ja -õdesid mul ei ole, sest selle kursuse õppisin ma kodu - üksi ja sooritasin vastavad eksamid eksternina.

"Vabandage väga, härra Kindel, teie vist eksite, ma pole näinud siin ühtegi oma koolivenda," ütlesin ma otustavalt.

"Sel korral eksite vist teie, härra Noor," vastas ta julgelt.

Asi muutus põnevaks. Kõik pöördusid silmadega meie poole.

"Julgen kinnitada oma väidet," vastasin ma.

"Mina samuti, teie eksite," kinnitas tema.

"Siin peab vist küll mõni arusaamatus olema," ütles ärritatult üks daam.

"Me peame kindlaks tegema, mis me mõistame koolivenna all!" tegi ettepaneku üks loogiline daam.

"Mis seal veel kindlaks teha, kõik me ju teame, kes on koolivend," õiendas kolmas daam.

"Mis ta siis on?" küsiti.

"See, kellega käiakse ühes koolis."

"Ma pean jääma oma arvamise juurde," vastasin.

"Mina samuti!" arvas härra Kindel.

"Põnev! Väga põnev! Nüüd on huvitav, kummal on õigus?" küsiti mitmelt poolt korraga.

"Vabandage, härra Kindel, kui teie olete nii kindel, siis ütlege, kes on see härra Noore koolivend?" päris endine loogiline daam.

"Mina," vastas härra Kindel lühidalt.

"- ?! -"

"Kuidas on see võimalik?" küsiti mitmest suust.

"Väga lihtsalt!" vastas ta. "Härra Noor oli selles koolis ennelõunases vahetuses direktor ja mina olin õhtukoolis õpilane."

*

Kummal oli õigus? Kuidas ja millega seda põhjendada?

A. R.

VANAISA KÕNELEB VASTLAPÄEVAST

"Vanaisa, miks lastakse vastlapäeval liugu?"

"Siis kasvavad head lina. Mida pikemad sõidud, seda pikemad lina."

"Ega see siis ole õige? Kuidas liulaskmine saab lina pikemaks kasvatada?"

"Ega minagi tea, aga nii arvati vanasti. Lauldigi ju: "Vistel, Vastel, poisikene ootab õues kelguga. Luud eest vedajale, takud takka tõukajale, lina peal istujale."

Nii siis, kes tahab hea kiuga lina, peab tingimata kelgulistuma ja mitte palju vaeva nägema."

"Aga see on ju ülekohus kelgu vedaja ja tõukaja vastu, eks ole ju?"

"Võib olla, et on. Võib olla, et seal ei mõeldagi midagi tõsiselt. On ju kõik naljaga segi. Vanemal ajal koguneti suures hulgas kuhugi mäekingule, kus oli pikk kallak, ja lahti läks sõit! Lapsed olid harilikult kelguga ühe või ka mitme jaoks. Suuremad noored aga tõid välja ree, millele asus siis kuni viisteist inimest. Vahel aeti kogu reetäis rahvast meelega ümber mõnesse lumehange. Siis oli lõbu lalalt.

Näib, et vastlapäeva pühitsemine oli ühenduses päikesepidustustega. Oli ju siis päikene hakanud enam soojust andma, lumi hakkas sulama, katustelt ulatusid jääpurikad hangedeni. On võimalik isegi, et vastlapäeva pidustused olid algupäraselt ühenduses kevadise pööripäevaga. Ainult ristiusu tulek ja paastuaeg viisid selle üle varemale ajale. Ei sobinud ju enam sellised kärarikkad pidustused kokku kannatusajaga. Päikesepidustustele juhivad ka meie naaberriikide toidud: ümmargused pliinid venelaste juures ja samasugused kuklid sakslastel. Venelased viisid sel puhul külast välja suure õlgedest pärja (ümmargune nagu päikene) ja põletasid selle jää peal. Meil tehti mõnes kohas õlgedest kujuga - metsikuga sama. See pidi lina kaitsema umbrohtude eest."

"Miks siis ikka kõik aeg lina?"

"Vanasti oli ju liina kõige tähtsam kiuaine. Puuvilla ja teisi praegusi kiuaineid ei tuntud ju meil veel. Villa oli napilt ja seda oli raske saada. Kehakate aga oli tarvilik nii suvel kui talvel meie jahedas kliimas. Linadest sai särke ning muud pesu, takkudest tehti tööriideid ja kotte vilja jaoks. Kui vahest villadest ei jätkunud, tehti poolvillast riiet, s. o. lõimed tehti linastest lõngadest ja kude oli villasest lõngast. Nii saadi päris ilusat riiet. Taimvärvidega oskasid meie esiemad teha imet."

"Aga miks sütlakse vastlapäeval seajalga?"

"See on tõesti küsimus. Kui mina noor olin, siis seletas mulle üks talutaat seda väga lihtsalt."

Vanasti elas meie rahvas väga kehvalt, kuna oli tarvis ülal pidada ju mõisnike ning teist härrasrahvast. Paremad põllumaad olid ka mõisniku käes. Nii polnud võimalik isegi suurt siga kasvatada. Siga tapeti harilikult jõuluks ja alati tema söömist peast. Sooltest tehti siis vorste ning mauke. Nii saadi meie jõulutoidud. Vastlapäevaks oli aga liha otsas ja ainult jalad veel järel. Kuna oli paastuaeg nii-kui-nii tulemas, siis söödi vastlapäeval veel jalad ka ära ja oligi lihast rahu majas. Muidugi seasaba tuli astja põhja alale jätta odrakülvaja jaoks. Kui tema külvamast koju jõudis, pidi ta seasaba ära sööma, sest muidu poleks odrad kasvanud ega oleks järgneval aastal olnud võimalik saada tangu pudruks, vorstideks või supiks ega jahu karaskite küpsetamiseks või kõrdi keetmiseks ja linnaseid kalja jaoks. Ka sea ja teiste loomade toitmisel oli odral määrav tähtsus.

Et toidukehvale paastuajale vastu minna, keedeti vastlapäeva õhtuseks toiduks oasuppi, mille mõju oleks siis kaugemale mitmeks päevaks ulatunud. Hilisemal ajal tarvitati ubade asemel herneid, sest need on maitsevamad.

Vastlapäev on alati teisipäeval, kuus ja pool nädalat enne ülestõusmise või lihavõtte pühi, järgneval päeval raputati inimestele tuhka pähe (katoliku ajal) märgiks, et nad "tuhas ja põrmus" oma patte kahetsevad. Nädala pärast kolmapäeval järgnes Baltimaadel eriline palvepäev, kus lapsedki ei tohtinud joosta ega käratseda. Va-

nemad käisid kirikus ja palvetasid rohkem kui muidu. Lihavõtte võis hakata sööma katoliku ajal jälle lihavõtte ajal, sellest see nimigi. Siis söödi peamiselt värsket vasikaliha ning sülti.

Seajalgade söömisega oli ühenduses poistel veel üks lõbu: tehti vurriluid ehk vurre. Võeti pikem kont, puuriti keskelt kaks auku läbi, pandi kõva kahekordne nõör läbi ja nüüd algas üks uuu... uuu... uuu... Üleannetud lasksid teistele juustesse või vastu käsi. Vahel oli veri taga. - Mõnes kohas olevat need luud viidud sealauta, et sead paremini edeneksid.

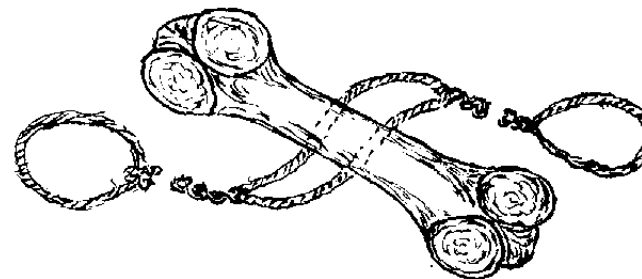
"Vanaisa, miks nimetatakse seda päeva sellise imeliku nimega?"

"Päris kindlasti ma ei tea öelda, aga kindel näib olevat, et ta on sõnaga "paastuma" ühenduses. Saksamaal nimetatakse seda "Fastnacht" ja vastlapäeva pidustustel hüütakse: "Fastlamen", nagu üks sakslane mulle teadis jutustada."

Agu Õunapuu.

Ülesanne.

1. Mis kuul ja kuupäeval on tänavu vastlapäev?
2. Mis kuul ja kuupäeval oli mullu vastlapäev?
3. Miks vastlapäev on "liikuv"?
4. Miks nimetatakse seda päeva vastlapäevaks?
5. Miks lasti vastlapäeval Eestis liugu?
6. Miks söödi vastlapäeval Eestis seajalgu?
7. Kas oled kuulnud, et mõni nn. "ebausk" on tõeline vanarahva tarkus? Milline?
8. Kas oskad teha vurri? 9. Ole sellega ettevaatlik!
9. Kirjuta tundmatud sõnad välja!
10. Küsi nende kohta seletust koduõpetalalt! A. R.

KUDAS ÕPETAME EESTI KEELE LUGEMIST?

Eesti kirjaviis on vähemalt 90% foneetiline, s. o. peaaegu igale häälikule vastab eri täht ja iga tähel on enamasti ainult üks häälikuline väärtus. See asjaolu annabki aluse meie luge- ma õpetamise meetodile.

Esialgu pole lapsele sugugi selge, et sõna koosneb häälikute- test. See peab talle aga selgeks saama, sest siin on meie kir- javiisi alus. Võtame esialgu mõne kahehäälikulise sõna, näit. "ai". Selgitame tema tähenduse ja millal ütleme "ai" ja siis hääldame hästi pikka "aaaii". Kui laps juhuslikult ei taipa, millised häälikud seal esinevad, võime hääldamisel väikese vahe teha "aaa-iii". Kui seda korrata ja selle järele veel kir- jutada sõna, on selle sõna häälikuline koosseis enamasti juba lapsele selge.

Nüüd tuleb kummagi hääliku kuju lapsele selgeks õpetada. Esimesel astmel tarvitame ainult suuri ladina tähti, kuna nende kirjutamine on lapsele kergem, ja seda kirja kasutame elus pärastpoolgi. Laps kirjutab esiti kumbagi tähte lahus ja siis juba kogu sõna. Nüüd laome neid tähti tikukestest, otsime ajalehest ja lõikame neid sealt välja, lõikame neid paberist, voolime savist või plastiliinist jne. Nüüd kirjutame ja loeme neid sõnu jälle ning nüüd peaksid need tähed olema meelde "kulunud" ja õieti mängides. Kuid see "mäng" ise on olnud vä- ga suure arendava väärtusega, kuna ta on harjutanud lapse silma ja käe osavust, millel on pärastises elus nii suur täht- sus.

Järgmistes tundides võtame lahutamiseks sõna, milles esi- neb ainult üks uus täht ja "kulutame" ka sellegi lapsele pähe, tehes läbi kõik samad "mängud". Ja nii ikka edasi, kuni kõik tähed on selged. Siinjuures kasutame juba aabitsa abi, milles on tähtede järjekord ja tarvilik lugemismaterjal antud.

Olgu siin veel ette toodud näide järgnevast tunnist. Joonis- tame nina pildi. Laps ütleb, mille pilt see on. Nüüd lahutame sellest sõnast "n" hääliku, kasutades samu võtteid nagu eel- poolgi. (Ärge kunagi nimetage seda lapsele "enn'iks", vaid andke talle ainult häälikuline väärtus, nagu see esineb antud sõnas. Nii toimetage iga tähe juures!)

Kui oleme tähe kirjutamist harjutanud, siis kirjutame kogu sõna jälle suurte ladina tähtedega "NINA". Nüüd laps harjutab sõna kirjutamist ja lugemist, joonistab ise nina ja kirjutab sellele ta nime alla jne. Tähe paremaks tundma õppimiseks kasutab ta jälle tikukesi, ajalehti, plastiliini jne.

Kuna me tunneme juba kolme tähte, on meil võimalik juba kirjutada rohkem sõnu. Näiteks võime kirjutada ANNI, ANNA, NIINA, INNA, ANN jne. Siinjuures peame selgeks tegema, et

häälikuid on pikki ja lühikesi ja et pika hääliku kirjutame kahe- kordse tähega. Seda on kerge teha kõrvutades võrdluseks sõ- nu nagu NINA ja NIINA, NINA ja INNA jne.

Veel ühe raskusega võime siin kokku sattuda, mis meid võib isegi üllatada: laps loeb küll tähed õieti ära, aga sõna kokku ei saa, häälikud jäävad eraldatuks. Ei aita ka see, kui lasete lapsel tähtede lugemisel õige kiiresti tähel järgneda tähele. Lapse teadvuses on nad ikka veel eraldi ja siit tuleb ta üle ai- data. See ongi meie lugema õpetamise suurimaid raskusi, mil- le juures peab olema lapsega väga kannatlik, sest tema ei saa siin midagi parata. Edaspidine sõnade lahutamine häälikuteks ja uuesti liitmine aitab ta sellest siiski üle.

Ligi sada aastat tagasi hurjutas J. V. Jaansen neid lugejaid, kes loetava mõttesse ei tunginud, umbes järgmiselt: "Mõni vader kiitleb, et tema laps loeb kui sorinal; jah, sorin ja muud ei midagi; kui lugu läbi, on tühi taga, ei teagi, millest luges. Mõttega lugemise puudus on meie rahva kõige suurem vaesus!"

Omal ajal pöörati sellele tõesti vähe tähelepanu ja lasti lap- sel lugeda asju, millest ta ei võinudki aru saada. Mäletan oma lapsepõlve ajast juhtumit, kus naised ketrasid ja tegid näpu- tööd ja 6-7 aastane poiss luges neile "Lendavat hollandlast" ette ja muidugi sorinal nagu grammofon, kuid vist niisama vä- he mõistes selle sisust kui masingi. Lapse suu luges küll sõ- nu, kuid mõtted rändasid mängumurudel. Ega testament, lau- luraamat ja katekismuski olnud kohasemad lugema õppimise raamatud.

Kui Eesti sai iseseisvaks ja meie koolis pääsesid moodsa- mad voolud võidule, seati sisse kodulugu ehk vaateõpetus. Selle peamine idee oli õpetada oma ümbrust ja kõike seda, millest ta luges, mõistma. Selleks käidi ekskursioonidel, joo- nistati, vooliti asju savist, dramatiseeriti loetud palasid, las- ti jutustada lastel oma elamusi, peeti kõnelusi jne. Vanemad algul nurisesid sellise "mängimise" üle. Muidugi tehti siin vi- gugi, kuna asi oli uus ning võõras. Põhimõte oli aga teretul- nud. Kui suure hariva väärtusega oleks iga hea raamat, kui laps suudaks kõike loetut ette kujutada nagu kinolinal! See on- gi, mille kohta J. W. Goethe olevat öelnud, et ta olevat luge- mist õppinud 80 aastat. Nii siis mitte mehaaniline lugemine, vaid loetu läbielamine ühtlasi.

Et koduse lugema õpetamise juures unustati sagedasti sisu- line külg, kuid nn. kokkulugemine moodustab väga kerge ning vähese osa kogu õpetamisest, siis tuli vahel hääli kuuldavale, et kodud ei peaks lugema õpetamisega üldse tegelemagi, vaid jätma selle kooli hooldeks. Praegu aga peab olude sunnil eesti keele lugema õpetamine jääma kodude teha caamatel juhtudel.

Agu Õnapuu.

K I R J A K A S T

Armsad "Kiri-Kooli" õpilased ja lastevanemad!
Lugema õpetamise suhtes on kasvatusedus teinud suuri edusamme. Mida rohkem meeli me rakendame töösse, seda põhjalikumalt omandab laps teadmised. See tõsiasi kuulub ka noortele teadmiseks.

Asja tähtsuse pärast avaldame toimetaja näpunäidetele lisaks "Koduõpetajale" eriteadlase poolt selles viihikus artikli, mis nõuab veel suuremal määral käte kaasabi lugema õppimisel. +

Soovitame tungivalt saata kirjalikke harjutusi meile kontrollimiseks. Me juhime tähelepanu puudustele (kui on) ja teatame Teile hinded "Kiri-Kooli" nr. 25. viimasele leheküljele märgitud Teie isikliku tellimisnumbri all. Teistele jääb meie kirjavahetus saladuseks.

Toimetus.

Väga austatud "Kiri-Kool",

Sia juurde lisatud kirja allakirjutaja palub tema pojale mitte õpetada eestikeelset kirjutamist ega ka mitte välteid. See olevat asjata aja raiskamine. Tema toanaaber Madli polevat ka neid asju õppinud, aga, näe, kirjutab iseigi teistele.

Sama maha elanik.

Armas kolle ära
Mina saadan oma poja
sünni kolise Tall omi üle
maha kann õbeda rajalald
deemole "lucuset süri tise
soida taon aron veerena
mutu darrg Pojs
gija gjudas Kottli
minu tleggj +++

P. S. Mida + + + tahtis selle kirjaga öelda?

Väljaandja: ÜEÜ Koolitoimkond

Toimetaja: mag. Ants Roos

Foto-õsettrükk: P. Kõlvik

Printed in U. S. A.